

Grevskabet Brahesminde – og hvad deraf fulgte

Af godsejer Stig lensgreve Bille Brahe Selby, Rønningesøgård

I 1938 ophørte Bille Brahe Selby-slægtens tilknytning til de ejendomme, som havde tilhørt det tidligere grevskab *Brahesminde* på Fyn. Fra mit personlige perspektiv som efterkommer omhandler den følgende artikel processen efter afløsningen af grevskabet og ikke mindst arven efter grevskabet i de mellemtiliggende år og i dag.

Grevskabets oprettelse og afvikling

Historien om grevskabet *Brahesminde* tog sin begyndelse i slutningen af 1700-tallet og blev først en historie om de danske grevskabers datidige storhed og dernæst om en alvorlig svækkelse forårsaget ikke

bare af lensafløsningsprocessen, men også af en ejers personlige disponeringer. Herregården *Hvedholm* ved Faaborg var udgangspunktet. Her blev Bille og Brahe-navnene af arvemæssige årsager forenet i slutningen af 1700-tallet, fordi *Hvedholms* daværende ejer, Preben Brahe, døde som sidste mand af Brahe-slægtens *Hvedholm*-gren. Herregården blev derfor overdraget til slægtninge af slægten Bille, som også havde historisk tilknytning til *Hvedholm*. Grundet de indviklede arveforhold antog slægten på *Hvedholm* herefter navnet Bille Brahe, og da selve grevskabet blev oprettet i 1798 af hovedgårdene *Hvedholm*, *Damsbo*, *Steensgård* og *Østrupgård*, fik det navnet *Brahesminde* efter den uddøde Brahe-gren. Nogle generationer senere blev også navnet Selby føjet til familienavnet, som lige siden altså har været Bille Brahe Selby. Grevskabet havde fremgang i løbet af 1800-tallet, men efter en stabil periode under de senere besiddere, lensgreverne Bille Brahe og Bille Brahe Selby, gik *Brahesminde* sin undergang i møde efter Lensafløsningsloven i 1919. Og i modsætning til den del øvrige afløste majorater forsvandt *Brahesminde*-ejendommene ud af familien. Den sidste i 1938 ved salget af *Steensgård*.

Herregården Hvedholm ved Faaborg. Hvedholm var hovedsæde for grevskabet Brahesminde siden dets oprettelse i 1798 og for lensgreverne af navnet Bille Brahe og senere Bille Brahe Selby. Lensgreve Hendrik Bille Brahe Selby bosatte sig dog på herregården Steensgård med sin familie, og da grevskabets ejendomme i samme generation overgik til fri ejendom i henhold til Lensafløsningsloven, blev herregårdens hovedbygning og park solgt i 1928. Foto: Gammel Estrup Danmarks Herregårdsmuseum.

Familien Bille Brahe Selby bestod i 1918, hvor Preben Bille Brahe Selby (1842-1918), min oldefar, afgik ved døden, af enken samt otte børn – fire døtre og fire sønner – hvoraf min bedstefar Daniel Bille Brahe Selby var den yngste søn. Ham vil jeg vende tilbage til. Da vi ved min oldefars død i 1918 endnu befinder os for Lensafløsningen, skulle den ældste søn, Hendrik Bille Brahe Selby (1870-1938), succedere. Derom var der ingen tvivl, trods hans allerede på det tidspunkt begrænsede økonomiske ansvarlighed.

Brahesminde var på dette tidspunkt et særdeles velkonsolideret majorat, takket være min oldefars meget omhyggelige administration, hvilket selvfølgelig har medvirket til, at efterfølgeren fik lang snor økonomisk set ude i det omgivende samfund. Af breve bevaret i familiens varetægt, herunder særligt breve fra min oldemor til en anden søn, Carl, kan vi se, at Hendriks gæld i 1917 udgjorde 13 millioner kroner.¹ Et for tiden helt eksorbitant højt beløb. Til sammenligning omfattede den nogenlunde samtidige skandaløse bedragerisag under justitsminister Alberti omkring 15 millioner kroner. Hendriks gæld hidrørte blandt andet fra investeringer i datidens form for it-bobler som for eksempel telefoni. Andre ulykker var investeringer i russisk industri og jernbaner. Det er næppe nødvendigt at uddybe, hvordan det gik.

Der var således mørke udsigter, da min oldefar døde i det skæbnsvangre år 1918, og Hendrik til-

trådte det endnu eksisterende grevskab. Hendrik og hans mange søskende kom efterhånden i vej. De fire komtesser blev, for de flestes vedkommende, afsat forskellige store steder på Fyn. Én af Hendriks søstre, Caroline, forblev ugift og boede på *Dalkildegård* ved Faaborg, hvor der nu er anlagt golfbane. Trods alle besværligheder opretholdt Hendrik sin levemåde, nu på *Steensgård*, der hørte under grevskabet, og som efter salget af *Hvedholm* i 1928 blev istandsat "regardless of expense", som det hedder i familien. Han var gift med Ellen Basse-Fønss fra *Hindsgavl*. De havde tre døtre, som efter farens død i 1938 afhændede *Steensgård* – som nævnt den sidste af de mange ejendomme, som havde tilhørt *Brahesminde*.

Da Hendrik døde, blev de sidste dele af det tidligere så mægtige indbo på *Hvedholm* og *Steensgård* solgt på to store auktioner i København. Min bedstefar, den yngste af Hendriks tre brødre, var heldigvis i stand til at erhverve en del familieportrætter og andet indbo, som endnu findes i familien, blandt andet på *Rønningsøgård*. Andre grene af familien har også haft mulighed for at bevare slægtsportrætter og indbo. Det skal nævnes, at man på selve auktionerne kunne opleve, at det tilstedeværende publikum undlod at byde på numrene, når det drejede sig om familierelaterede genstande, som familiemedlemmer bød på. Disse numre overlod publikum velvilligt til familien. Der var dog undtagelser, for eksempel Carlsbergfondets køb af Preben Bille Brahe med hustru, malet af C.W. Eckersberg.

Ud over auktionssalget ved Hendrik Bille Brahe Selbys død i 1938 og arvingernes efterfølgende salg af *Steensgård* skete der på et tidligere tidspunkt salg af grevskabets meget store montsamlng, som blev til

Hendrik Bille Brahe Selby (1870-1938) overtog grevskabet Brahesminde ved sin fars død i 1918 og dermed året for Lensafsløsningslovens vedtagelse i 1919. Foto: Det Kongelige Bibliotek.

Rønningesøgård er kendt siden 1300-tallet. Slægten Markdanner ejede Rønningesøgård i præcis 100 år fra 1577 til 1677 og opførte den nuværende østlige fløj allerede i 1596. I 1913 købte lensgreve Preben Charles Bille Brahe Selby Rønningesøgård, som blot fem år senere overgik til sønnen Daniel Bille Brahe Selby, og som fortsat er i hans efterkommeres eje. Foto: Stig Bille Brahe Selby.

L.E. Bruuns Mønt- og Medaljesamling, der endnu eksisterer som reserve for Den Kgl. Mønt- og Medaljesamling. Også Hvedholms store bibliotek blev splittet i atomer i årene efter Lensafløsningen. Der dukker til

stadighed bøger op på auktioner og andre steder med stempel fra Hvedholm Bibliotek.

At grevskabet *Brahesminde* stod med den dobbelte udfordring at skulle håndtere både Lensafløsnings-

C.W. Eckersbergs dobbeltportræt af greve Preben Bille-Brahe og hans anden hustru, Johanne Caroline Wilhelmine, født Falbe, kan i dag fortsat findes i Ny Carlsberg Glyptoteks samling. Her sammen med forfatteren. Foto: Stig Bille Brahe Selby.

lovens bestemmelser og den sidste lensgrevs livsstil, fik således store konsekvenser for familiens muligheder for at fastholde ejendom og ejendele i det 20. århundredes første årtier.

Familien Bille Brahe Selby på Rønningesøgård overtager titel og successorfond

Sideløbende med den delvise afviklingsproces, der udgik fra *Steensgård*, skete der imidlertid en etable-

"Erections-Patent" for grevskabet Brahesminde, dateret "Kiøbenhavn d 9de Maj 1798". I familiens varetægt.
Foto: Stig Bille Brahe Selby.

ring af en familiegren på *Rønningesøgård*. Hermed er det blevet tid til at vende tilbage til min bedstefar Daniel Bille Brahe Selby (1878-1950), der som nævnt var yngste lillebror til Hendrik. Daniel var officer og arvede *Rønningesøgård* i 1918. Gården blev købt af hans far, Preben Bille Brahe Selby, på *Hvedholm* i

1913, men var ikke en del af grevskabets ejendom og kunne derfor overdrages til den yngre søn efter farens død i 1918.

Jeg har ikke oplevet min bedstefar, da han døde i 1950, og jeg selv er årgang 1952. Det står dog klart, at Daniel, i modsætning til sin storebror, var en mere

forsigtig økonom, der formåede at udvikle sin ejendom og samtidig opretholde en stabil økonomi. Min oldefar, som havde købt *Rønningesøgård*, anså dog ikke ejendommen som et rigtigt "gods", hedder det. Han var af den gamle skole, den gamle lensgreve, og et gods bestod i datidens terminologi af flere hovedgårde hos den samme besidder. *Rønningesøgård* var altså nok snarere, hvad vi vil kalde en herregård.

Trods de fire sønner i min oldefars børneflokk blev der kun to mandlige efterkommere i generationen af hans børnebørn. Den ene, Jon Bille Brahe Selby, arvede lensgrevetitlen med tilhørende successorfond og forblev barnløs. Den anden mandlige efterkommer var min far, Bent Bille Brahe Selby, og som alle yngre sønner i *Brahesminde*-familien bar han titlen baron. Da Jon døde barnløs i 1970, var min far hans nærmeste arving, men valgte at overlade titel og successorfond til mig.

Idéen med successorfondene var at give (lidt) kompensation til de ved lensafløsningen efterladte fremtidige successorer, selvom familierne måtte modregne hensættelserne i afløsningen. I *Brahesmindes* tilfælde var successorfonden udelukkende placeret i pantebreve udstedt af husmandsbrugene, som var udstykket fra *Brahesminde* i forbindelse med lensafløsningen. Det blev dog ikke nogen guldfreg, idet successorfonde henstod i Overformyndieriet under administration af lenskontrollen. Resultatet i mit tilfælde, ud over at jeg som den sidste i vores familie kunne kalde mig lensgreve, var pauvert. Successorfonden udgjorde således i 1970 0,8 millioner kroner, og efter at hele 82 procent var betalt i arveafgift efter min barnløse forgænger, blev det til en udbetaling på 144.000 kroner. Jeg kunne lige klare en VW Golf og

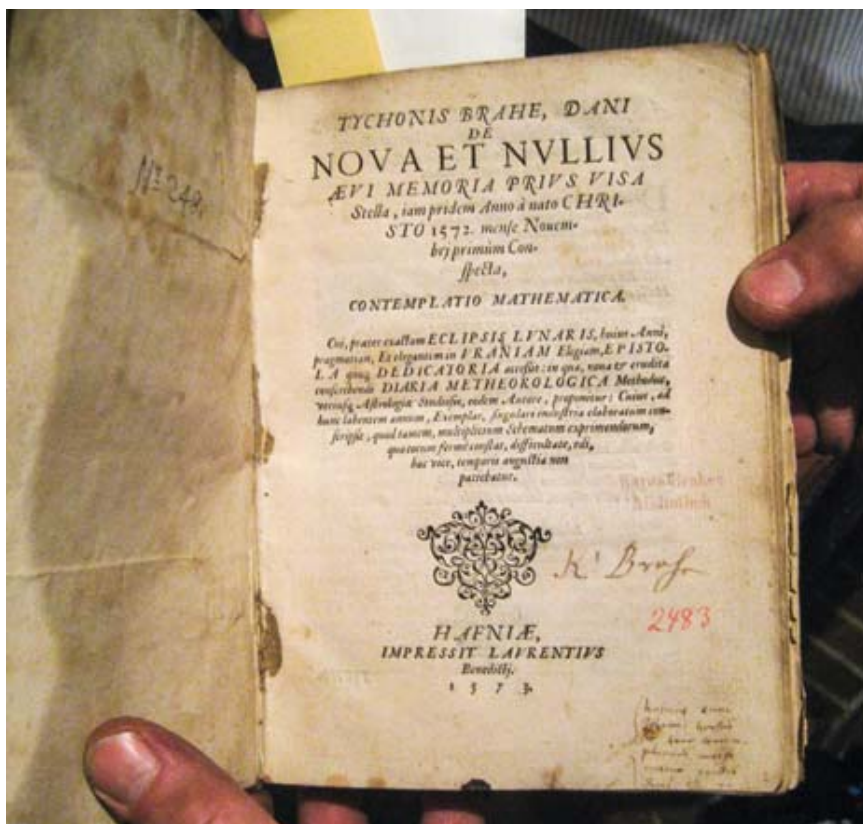
lidt nye gardiner til boligen. Så var successorfonden brugt op. En overskuelig erstatning fra statens side i forbindelse med afløsningen – naturligvis ekstra beskeden på grund af familieforholdet med den barnløse fætter.

Arven efter grevskabet i dag

Selvom den beskudne resterende successorfond er væk, er der andre typer af arv – institutioner og traditioner – efter grevskabet, som fortsat består. Familien består i dag af min hustru, Anne, og vores søn, Bent Bille Brahe Selby. Vi driver stadig *Rønningesøgård* som land- og skovbrug samt udlejning af boliger, erhvervsbygninger og jagt.

Rønningesøgård er overdraget til Bent den 1. januar 2019, og vi driver gården i et I/S. Meget fornuftigt har Bent, som er femte generation på *Rønningesøgård*, valgt at uddanne sig uden for landbruget til advokat suppleret med en bachelor i international business fra CBS. I min generation valgte de fleste unge landbruget som erhverv, når de gamle slægts-ejendomme blev overtaget fra de foregående generationer – for mit vedkommende formelt i 1972-1984. Det er ikke så almindeligt længere. Mange unge ejere vælger andre erhverv for at være i stand til at skaffe indkomst uden for landbruget for at kunne bevare ejendommene i slægten efter arveafgifterne. Landbrugsjorden bliver bortforpagtet til større enheder eller samarbejder.

Grevskabets og de adelige patenter findes stadig i familiens varetægt. Da adelstitlerne fortsat eksisterer, kan jeg desuden hvert år møde op til nytårskuren som "lensgreve i II rangklasse nr. II", lige efter storkorsridderne! Bent er "almindelig" greve og vil, hvis han

skulle få en søn engang, efterlade sig endnu en greve samt baroner, hvis der skulle komme flere sønner. Sådant er systemet endnu den dag i dag. Rangklasserne er endvidere indrettet på en måde, som gør, at en lensgrevs ældste søn, hvis han er kammerherre, tillige tilhører II rangklasse nr. II. Hvis lensgrevs ældste søn ikke er kammerherre, hører han til længere nede i rangklasserne.

En anden fortsat eksisterende institution og arv efter historien om *Brahesminde*, nemlig *Odense adelige Jomfrukloster*, vil jeg kort omtale. Jomfruklostret blev oprettet i 1716 af en af den uddøde Brahe-slægts store personligheder, Jomfru Karen Brahe (1657-1736) til *Østrupgård*, der senere kom under grevskabet *Brahesminde*. Karen Brahe oprettede klostret på bedstefarens Jørgen Brahes gård i Odense, den tidligere bispegård. Klostret kom under protektion af *Brahesminde*-besidderne, og det er det på en måde stadig, idet *Odense adelige Jomfrukloster* i 1972 blev fusioneret med *Roskilde Kloster*, Den Skeel-Juel-Brahe'ske Stiftelse. Patronatet, eller direktionen, som det også

kaldes, består af medlemmer af slægterne Skeel, Juel og Brahe (Bille Brahe Selby).

Karen Brahes store malerisamling af Brahe-slægten samt den intakte bogsamling findes altså i dag på *Roskilde Kloster*. Bogsamlingen er det eneste komplet bevarede adelsbibliotek i Danmark. Det blev grundlagt af Karen Brahes slægtning Anne Goye og gik senere i arv til Karen Brahe, som anbragte samlingen i sit frøkenkloster. Samlingen omfatter cirka 3.400 bøger og 1.150 håndskrifter fra perioden 1450-1730. Bogsamlingen indeholder alle former for praktiske håndbøger, lige fra havedyrkning over husholdning og dyrepasning til madlavning og videre til filosofi og religion. Som noget helt særligt rummer den tillige en lang række nekrologer over markante personer gennem tiden og Danmarks krigshelte som Niels Juel og Ivar Rosenkrantz samt en lang række adelspersoner og Karen Brahes egne familiemedlemmer. Samlingen omfatter tillige 53 danske unikaværker, som nyligt er blevet scannet på Det Kongelige Bibliotek.

Denne beretning om grevskabet slutter her, men som det forhåbentlig er fremgået, sætter Lensafsløningen fortsat sine spor i dag. *Brahesminde*-familiens efterkommere har stadig deres rod i det fynske, og vi føler da også historiens vingesus i vores dagligdag på en dejlig gammel herregård omgivet af slægts- og familieportrætter og dele af *Brahesmindes* indbo omkring os. Det er gode minder om familiens foregående generationer og deres vilkår, hvis herlighed uægteligt var mere storslået end i dag – i hvert fald på "gods og guld"!

Jeg tror dog, at min oldefar, den gamle lensgreve på *Hvedholm*, ville, hvis han kom på besøg i dag, sige, at "lidt er også godt" – og så drage hjem til sit store grevskab og føle sig mere hjemme netop der.

"De nova et nullius ævi memoria prius visa Stella" (Om den nye og aldrig tidligere sete stjerne) af Tycho Brahe 1573 fra Karen Brahes samling, der i dag befinder sig på Roskilde Kloster, Den Skeel-Juel-Brahe'ske Stiftelse. Foto: Stig Bille Brahe Selby.

Noter:

- 1 Rønningesøgårds privatarkiv: Brev fra Antoinette lensgrevinde Bille Brahe Selby (født Rantzau) til Carl Frederik baron Bille Brahe Selby (1913), Brev fra Preben Charles lensgreve Bille Brahe Selby til Carl Frederik baron Bille Brahe Selby (1913), Brev fra Carl Blechingberg til Daniel baron Bille Brahe Selby (1912), Brev fra Carl Frederik baron Bille Brahe Selby til højesteretssagfører Vagn Aagesen (1913), Brev fra højesteretssagfører Vagn Aagesen til Carl Frederik baron Bille Brahe Selby.

Utrykte kilder:

Rønningesøgård privatarkiv: Brev fra Antoinette lensgrevinde Bille Brahe Selby (født Rantzau) til sønnen Carl Frederik baron Bille Brahe Selby af 18.3.1913, 25.3.1913, 7.4.1913, 21.4.1913, 26.6.1913, 28.6.1913, 19.7.1913 og 2.12.1913.

Rønningesøgård privatarkiv: Brev fra Preben Charles lensgreve Bille Brahe Selby (til grevskabet Brahesminde) til sønnen Carl Frederik baron Bille Brahe Selby af 2.3.1913, 20.3.1913 og 21.8.1913.

Rønningesøgård privatarkiv: Brev fra Daniel baron Bille Brahe Selby til broren Carl Frederik baron Bille Brahe Selby af 11.3.1913.

Rønningesøgård privatarkiv: Brev fra Carl Blechingberg (Daniel baron B.B.S.s svigerfar) til svigersønnen Daniel baron Bille Brahe Selby af 19.12.2012.

Rønningesøgård privatarkiv: Brev fra Carl Frederik baron Bille Brahe Selby til familiens advokat Hrs. Vagn Aagesen, Kbh. af 13.3.1913 og 25.5.1913.

Rønningesøgård privatarkiv: Brev fra Hrs. Vagn Aagesen til Carl Frederik baron Bille Brahe Selby af 15.3.1913 og 26.5.1913.

Første (og anden) generation af familien Bille Brahe Selby på Rønningesøgård: Daniel baron Bille Brahe Selby sammen med datteren Tove foran herregården cirka 1930. Foto: Privateje.